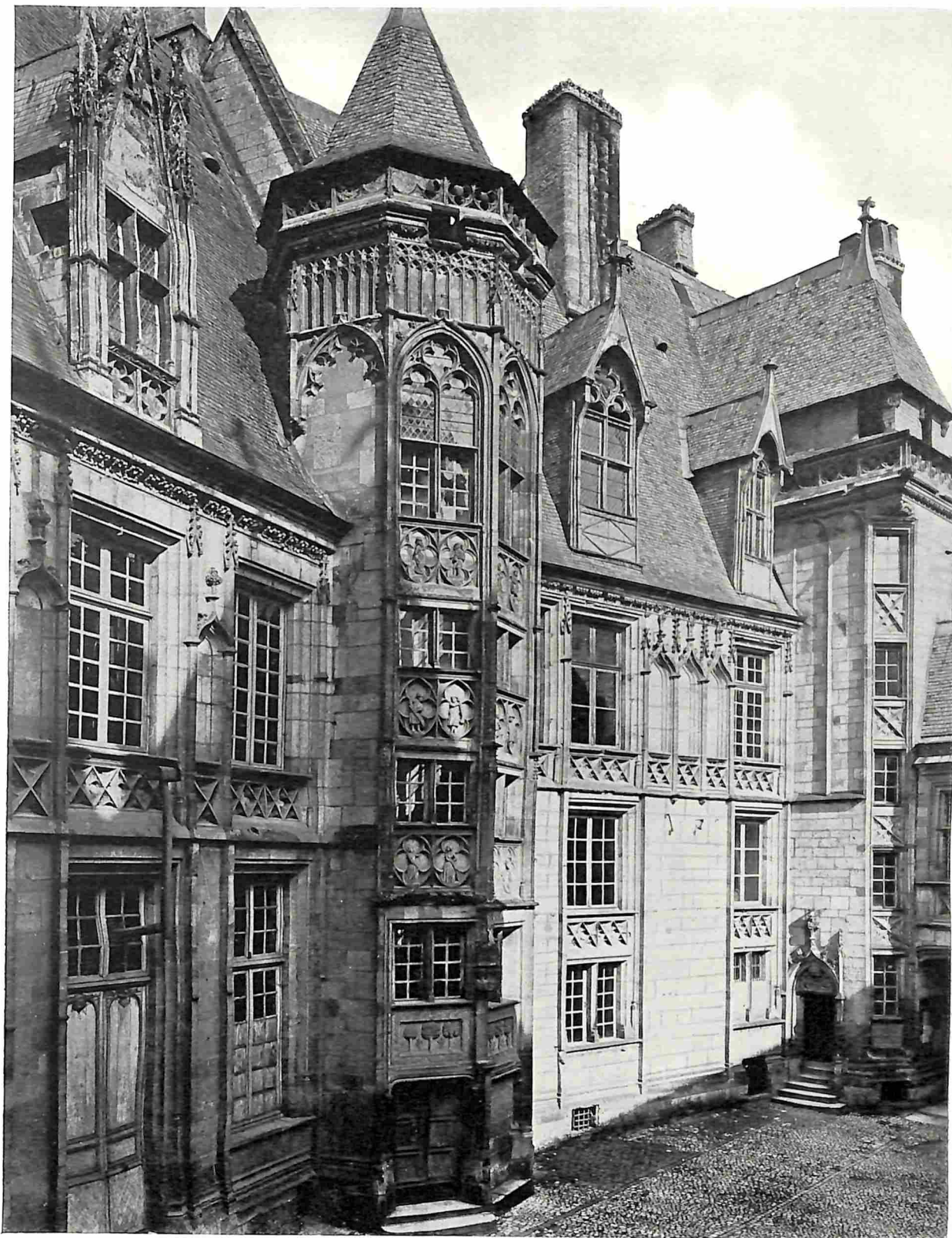

BUITEN

16^E JAARGANG N^O. 43.

ZATERDAG 28 OCTOBER 1922.

BOURGES, DE STAD DER HISTORIE.
DE WONING VAN JACQUES COEUR. ZIJDE AAN DEN BINNENHOF.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE, UIT HET ENGELSCH	
VAN CARLTON DAWE (20)	BLZ. 506
DE BLOEMENTUIN, DOOR N. V.	,, 507
BOURGES, DE STAD DER HISTORIE, DOOR RO VAN OVEN,	
(SLOT) GEÏLLUSTREERD	BLZ. 505, 508—510
DE HONINGZWAM EN DE AARDSTER, DOOR M.	
GEÏLLUSTREERD	BLZ. 511—512
KOOTWIJK, DOOR T. VERSTEEG, GEÏLLUSTR.	,, 512—515
GRIMUR, DE KOOPMAN STERFT, (SLOT) DOOR GESTUR	
PALSSON, BEWERKT DOOR A. H. K. MILO	BLZ. 513
HET OUDE STADHUIS VAN VLISSINGEN, DOOR MR. A.	
LOOSJES, GEÏLLUSTREERD.	,, 515
DE MUNTENGANG TE DEVENTER, ILLUSTRATIE	,, 516
WAT IS INSTINCT? (24) DOOR C. BINGHAM NEWLAND	
(SLOT)	,, 516

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men geheve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE.

EEN ROMAN VAN HET HEDEN EN VERLEDEN.

Uit het Engelsch van CARLTON DAWE.

20) (Geautoriseerde vertaling).

MAAR toen het tweetal hem naderde, ondervond hij een vreemde gewaarwording. Het was alsof de man hem niet geheel onbekend was, alsof hij hem al eens vroeger gezien, of van hem gedroomd had. Zijn wijze van loopen, het hoog opgeheven hoofd, de heele heldhaftige houding; hij was er zeker van dat hij die kende en dat hij wist wie dit was. De man droeg een helm van glinsterend goud met een rood-witten vederbos; een schild van het zelfde glanzende metaal bedekte zijn krachtige borst; zijn beenen, gebruind door zon en wind, werden aan de voorzijde door beenstukken van dezelfde stof beschermd. Zijn voeten staken in rijk bewerkte, doch zware sandalen. De vrouw droeg een wit kleed, waarover een lichte, purperen mantel hing. Twee gouden banden lagen kruislings over haar borst en liepen door tot over de schouders. Haar lang, zwart haar golfde als een stroom tot over haar middel. Haar blank voorhoofd sierde een gouden band, en in het midden daarvan hing een edelsteen, die als vuur schitterde in het zonlicht. Intusschen naderde het paar hem langzaam, nog steeds onbewust van zijn tegenwoordigheid. Toen hief de man een oogenblik zijn gezicht op van zijn aangebedene en keek op. En hij zag dat hij het zelf was. Verschrikt uitte hij een kreet, een kreet van vrees, van pijn, van verbazing. De man keek hem aan zonder hem te herkennen; de vrouw keek op. Het was Euryale, maar schooner dan hij haar ooit gezien had. De mond was even bekoorlijk als steeds; maar er was een bloes en een gloed op haar wangen, die hij daar nog nimmer op gezien had. Terwijl zij voorbij liepen, sprak zij den man die naast haar liep aan en de naam waarbij zij hem noemde

was „Jason”! Toen volgde duisternis, een lange, sombere plechtige duisternis, en het werd ondragelijk koud. En daaruit schoten plotseling verblindende bliksemflitsen, klonken verdoovende donderslagen en het gebrul van eindeloze zeeën. Hij werd heen en weer geslingerd, de speelbal van woedende orkanen. Hij worstelde en stikte bijna; hij trachtte te roepen, te schreeuwen, maar zijn tong kleefde aan zijn verhemelte, als een boomblad werd hij voortgezweept van de eene windvlaag naar de andere. De wereld scheen te schudden en te trillen in den greep der woedende elementen. En toen volgde een tijd van rust en hij bevond zich in een lange, lage zaal, die hem zeer bekend voorkwam. In die zaal stonden langs de wanden de beeltenissen van helden en godinnen uit lang vervlogen tijden. En nu wist hij dat thij op „Schoonzicht” was, en dat deze zaal, al zag zij er heel anders uit, het museum was. Daar stond het borstbeeld van Medusa en daartegenover, voor de wijn-kleurige gordijnen, moest de verhevenheid zijn waarop de marmeren zetel stond. Zij had daarin gezeten terwijl Dia danste, en nooit had Koningin noch Keizerin zoo waardiglijk haar troon gesierd. Toen zijn oogen de richting zijner gedachten volgden, zag hij dat een vrouw op dien zetel had plaats genomen, een vrouw in wit en purper gehuld, wier voorhoofd werd omspannen door een band van goud, wier glanzend haar als een stroom over haar schouders golfde; en het was dezelfde vrouw, die hij gezien had in de zon-doorgloeide vallei. Maar schoon hij vermoedde dat het dezelfde vrouw was, kon hij haar gezicht niet zien, want dat lag verborgen in haar handen en hij zag, dat zij weende. Haar schouders schokten, haar boezem hijgde; hij verbeeldde zich bijna, dat hij haar zacht kon hooren snikken. Langen, langen tijd keek hij naar haar, beangst zich te bewegen, bijna bevreesd adem te halen. Toen stond zij plotseling op, en nog steeds haar gelaat achter haar handen verborgen houdend, liep zij dwars door de zaal naar het beeld van Medusa en keek daarnaar. En hij, die haar met zijn oogen gevolgd was, zag hoe het beeld plotseling levend werd. De oogen gingen langzaam open, vreeselijke, verstarde oogen waarin de kilheid des doods lag; de lippen bewogen, en een kwaadaardige grijns verbrak hun fraaie symmetrie. Maar een nog vreemder verandering deed het bloed in zijn aderen stollen. Het haar van dit — op dat oogenblik — monsterachtige wezen verhief zich en veranderde dadelijk in een kring van sissende slangen. Zij wrongen en slingerden zich naar alle kanten en staken naar alle richtingen hun gloeiende tongen uit. Hun kleine, boosaardige oogen staarden hem aan, terwijl zij al het gif dat ze doorgloeide naar hem toe spuwden; de verkillende oogen in het verstarde gezicht keken onafgewend naar hem. En terwijl hij dit alles aanzag als betooverd, tot in zijn ziel verdoofd van angst en afgrijzen, wist hij, dat het gelaat voor hem het gezicht van Euryale was! Met een schreeuw van angst ontwaakte hij. Maar had hij werkelijk geschreeuwd? Hij wist het niet. Was hij in zijn eigen kamer? Was dit schrikbeeld slechts een droom geweest? Hij legde zijn hand op zijn voorhoofd en bevond dat dit nat was. Hij tastte naar het contact en deed het electrisch licht ontgloeien. Hij wist, dat hij vreeselijk lag te beven; en eenigen tijd bleef hij liggen, trachtend zichzelf gerust te stellen, zijn zenuwen te kalmeeren. Toen, als gedreven door een macht waaraan hij geen weerstand kon bieden, sprong hij het bed uit, trok een kamerjapon aan en zocht instinctmatig zijn weg naar het museum. Hij beefde nog als door doodsche kou bevangen en voor hij het waagde de deur te openen, stond hij een oogenblik bewegingloos stil en spande zich tot het uiterste in om zijn zenuwen tot rust te brengen. Hij voelde dat hij zich beheerschen; dat die besluiteloosheid hem zou blijven beheerschen als hij haar nu niet wist te overwinnen. Toen hij de deur opende, wendde hij dadelijk zijn oogen naar den marmeren zetel en het verbaasde hem niet haar daar te zien zitten. Hij had geweten, dat hij haar daar zou vinden. De breeden band van wit licht op den zetel en in dit schijnsel zat zij, het hoofd rustend op haar hand, haar wonderschoon haar langzaam hief zij het hoofd op en zag hem aan, en toen hun oogen elkaar ontmoetten, zag hij, dat de hare koortsig gloeibeurd? riep hij uit. „Wat scheelt je; wat is er getusschen de geesten der afgestorvenen.” Hij greep haar ze tegen zijn borst drukte. „Ik voel je hart kloppen,” fluisterde zij. „Klopt het voor mij?” Het klonk als het smeeken

van een kind. „Alleen voor jou, mijn godin”. Zij antwoordde hem niet, zij keek hem zelfs niet aan. Haar oogen, diep en onpeilbaar, schenen doelloos door de zaal te dwalen, tot zij op het Medusa-hoofd bleven rusten. Hij voelde de rilling, die door haar leden voer. „Je bent koud, Euryale; je moet hier niet blijven”. „Koud,” herhaalde zij, „o, zoo koud. De bron des levens schijnt aan zijn oorsprong te zijn bevroren. Zoo was het, zoo is het geweest, een oneindigheid van ijs. Telkens en telkens weer heb ik geworsteld ten einde de sombere bergketenen der eeuwigheid te overschrijden; van nacht heb ik opnieuw de poging gewaagd en ben weer teruggedreven door de onverbiddelijke krachten, die ze bewaken. Maar het zal niet altijd zoo blijven. Tezamen, mijn geliefde, zullen wij ons op de ondoordringbare paden wagen; tezamen zullen wij overwinnen en weer leven in de zon-doorgloeide vallei daarginds”. „De zon-doorgloeide vallei,” herhaalde hij op aangrijpenden toon. „Onvergetelijke herinneringen; heerlijkheid die opdoemt om mij te bespotten. Maar wij zullen ons een weg erheen banen, wij zullen ze bereiken als onze zielen groot en moedig zijn. Als de geest wandelt in duisternis en twijfel, dwaalt hij doelloos door de eeuwen, geteisterd door de stormen van het noodlot, en bespot door de eeuwigdurende vijandschap van zijn schepper. En toch is dit alles niet vergeefs. Ergens leeft het licht en wij zullen het zien en onze zielen baden in zijn glans.”

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

WAARIN AANGE TOOND WORDT HOE HET GEWETEN EEN EERLIJK MAN KAN PLAGEN.

Mrs. Manifold zei Grange, dat er een man aan de deur stond, die hem wilde spreken. Hij lette op den nadruk, dien zij op het woord „man” legde en maakte daaruit op van welk soort zijn bezoeker was. Vrouwen van Mrs. Manifold's stand zijn heel kieskeurig op zulke punten. „Zei hij waarvoor hij kwam?” „Nee, mijnheer; maar hij zei, dat hij u wilde spreken — het was zeer belangrijk”. „Heel goed; laat u hem binnen komen”. Dus liet zij den man binnenkomen. Hij was een sluw uitzierende man, blijkbaar een bediende, met een kruiperige manier van optreden, glad van gezicht en haar; ook glad van tong, als hij sprak. „Wat is er van uw dienst?” vroeg Grange. „De man keek hem aan met slimme, waterige, blauwe oogjes. „Herkent u mij niet, mijnheer?” „Eerlijk gezegd, neen. Heb ik u al eens vroeger gezien?” „Vaak, mijnheer; in den schouwburg. Ik ben Bolton. U hebt mij nog nooit zonder uniform gezien. Dat maakt een heel verschil”. „O, nu herinner ik mij u; de bediende in het Burlington theater”. „Die dien avond uw visitekaartje naar Mr. Chandos bracht”. „Dus u heet Bolton?” „Ja, mijnheer, Joseph Bolton.” „En waarover wenscht u mij te spreken?” „Mr. Bolton kuchte achter zijn hand, schoof onrustig met zijn voeten en trachtte erg beschroomd te kijken. „Ik had er eigenlijk niet met u over willen spreken, mijnheer; maar omdat ik weet, dat u een gentleman zijt en altijd erg royaal, heb ik mijn moed bijeengeraapt en ben ik maar eens bij u gekomen”. „Robert vond, dat dit begin niet veel goeds voorspelde, welke indruk nog versterkt werd door het schijnheilig gezicht van den spreker. „Zoo, dan zou ik nu maar den moed niet verliezen”. „Nee, mijnheer. Ziet u, de zaak zit zoo. Toen Mr. Chandos zoo plotseling stierf, zoo erg plotseling,” herhaalde hij met nadruk, „toen wist ik, dat ik een goeden vriend in hem verloor, dien ik tien jaar lang gekend had. Het is hard om zoo een vriend te verliezen, Mr. Grange”. „Zeer hard”. „En dat zoo plotseling. Zoo totaal onverwachts. Het eene oogenblik vroolijk en gezond, het volgende oogenblik dood. Het ging zoo snel als in een tooneelstuk, of beter gezegd als in een treurspel. O, ik heb in hem een goed vriend verloren, mijnheer!” „Dat hebt u me al eens verteld”. „U hadt niet zoo erg met hem op, is 't wel mijnheer?” „De man keek Grange met zijn slimme oogjes scherp aan. „Wilt u nu eens zeggen waarover u mij wenscht te spreken?” „Ja, mijnheer. Ik wou vragen, of u misschien in de gelegenheid was om iemand te helpen, die in het ongeluk is geraakt door omstandigheden buiten zijn schuld.” „Robert keek hem vast aan, maar antwoordde niet. De waterige oogen schenen het patroon van het tapijt hoogst interessant te vinden. „Ik dacht, dat u mij wel zou begrijpen, mijnheer. Doordat Mr. Chandos zoo plotseling heenging, is er een nieuwe bezem ingekomen. En u weet wat nieuwe bezems doen”. „Dat kan ik me levendig denken”. „En het was erg plotseling, mijnheer. Toen ik Miss Argos met zoo een angstig gezicht de kamer uit

zag komen, dacht ik bij mezelf: Jawel, hij is alweer op zijn manier aan den gang geweest; ofschoon ik geen oogenblik vermoedde, dat een treurspel, een echt treurspel vlak bij mij was afgespeeld.” Al was Grange niet heel vlug wanneer het gold de verbazende evoluties van Euryale's geest te volgen, hij was schrander genoeg om de bedoeling te begrijpen die onder dezen woordenstroom verborgen zat. „Het spijt me zeer,” zei hij plotseling, „maar ik vrees, dat ik u niet kan helpen”. „En ik dacht nog al, dat u iets voor me doen zou, omdat het zoo plotseling was gegaan en omdat u zoo bevriend bent met de jonge dame. Misschien zou de juffrouw een arm man willen helpen — als u haar liet weten, dat ik hier ben”. „Men kon zijn bedoeling niet mis-verstaan. Als z'n woorden het niet al duidelijk genoeg gezegd hadden, zou de blik waarmee hij ze vergezeld deed gaan, het zijn hoorder onmogelijk gemaakt hebben hem niet te begrijpen. „Ik zal haar zeggen, dat u hier bent geweest. Als zij u verlangt te spreken, zal zij het u wel doen weten”. „Dank u zeer, mijnheer. Ik was er zeker van, dat ik goed gedaan had, toen ik besloten had u op te zoeken”. Hij keerde zich om alsof hij weg wou gaan, maar bleef glimlachend staan. „Daar zou ik nu weggaan, zonder mijn adres achter te laten”. Hij zocht in zijn zakken en haalde er een verkreukeld envelop uit. „Met dit adres zal men mij in ieder geval bereiken,” zei hij. Grange wenkte hem het op de tafel te leggen.

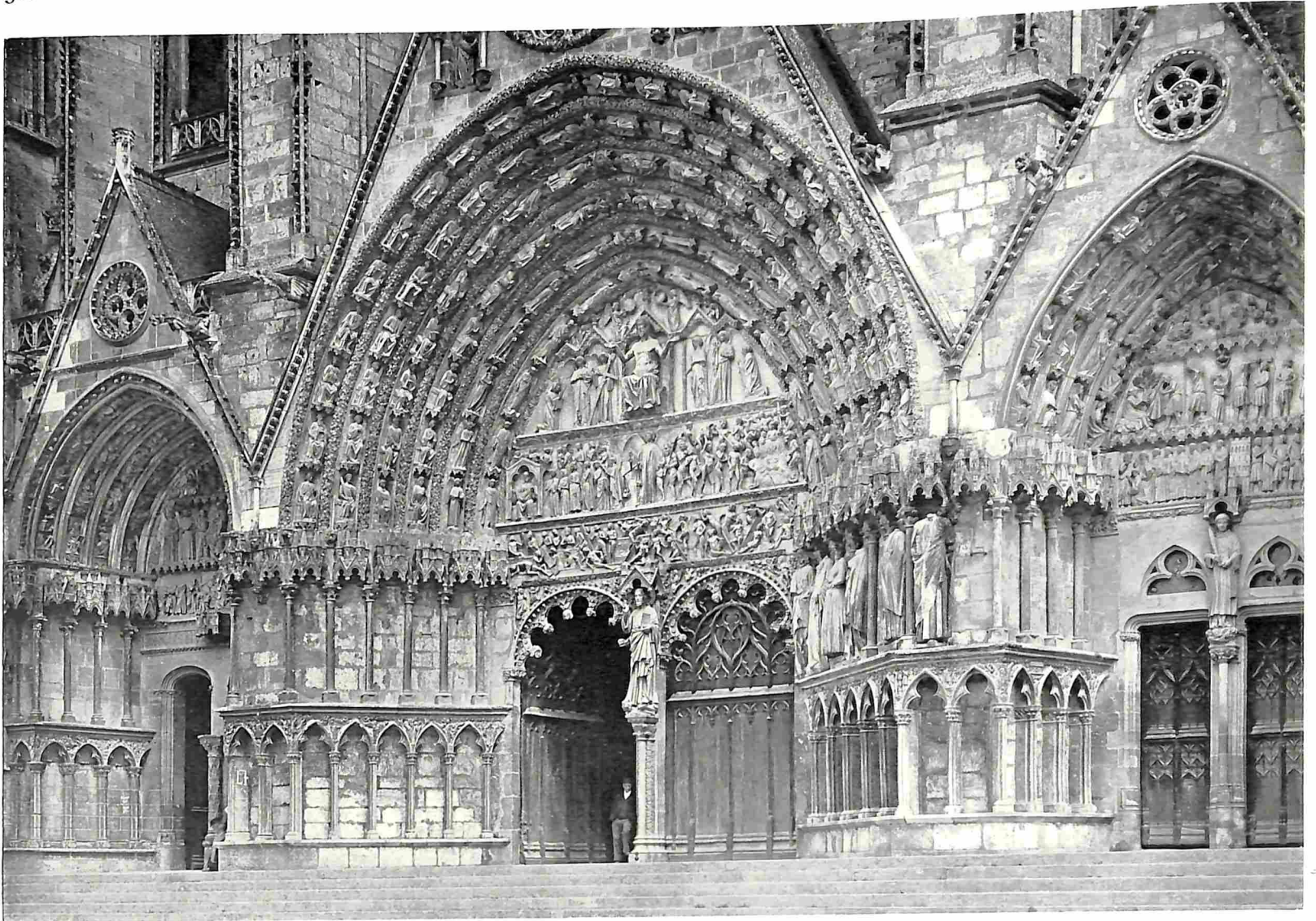
(Wordt vervolgd).

DE BLOEMENTUIN.

De Gladiolen zijn haast bij een ieder onzer bekend en geliefd. Geliefd omdat ze een schat van snijbloemen leveren in de mooiste kleuren. Bovendien heeft de Gladiol weinig ruimte nodig en is niet duur van aankoop. We kunnen ze onderscheiden in vroeg- en laat-bloeiende, en aangezien de vroegbloeiende niet zoo bekend zijn als de laatbloeiende zullen we eerstgenoemde hoofdzakelijk behandelen. Alleen dit van de laatbloeiende, n.l. dat deze liefst in het voorjaar dienen geplant te worden b.v. in Maart. De vroegbloeiende die reeds van Mei tot eind Juli bloeien, dienen natuurlijk eerder geplant te worden. Men plant deze bollen het best in Sept. Oct. en kan ze desnoods ook nog in Maart planten, in 't najaar is het echter het beste. Natuurlijk zullen de later geplante ook later bloeien. De vroegbloeiende kunnen we verdeelen in de soorten Gl. nanus, Gl. Colvillei en Gl. ramosus. Ze leenen zich bijzonder goed voor snijbloemen; juist hun frissche bloemen met heldere kleuren vormen voor een vaas prachtig materiaal. Ze hebben dit natuurlijk tegen dat ze zoo goed als reukloos zijn, doch het feit dat ze langen tijd goed blijven vergoedt het gemis aan reuk ruimschoots. Geven we ze voldoende frisch water, dan komen ze tot den laatsten knop toe uit. We vinden bij de Gl. nanus eenige zeer mooie variëteiten. Een der mooiste is wel de „Koningin Wilhelmina”, met zacht rose kleur, terwijl de drie onderste bloemblaadjes gevlekt zijn. De „Fire King” is scharlakenrood en violet gevlekt terwijl de Peach Blossom vleeschkleurig rose is met roode vlek. Ook bij de Gl. Colvillei hebben we zeer mooie variëteiten in de kleuren rose, karmijnrood en wit. Bijzonder mooi is, de variëteit „the Bride” die zuiver wit is. De Gl. ramosus onderscheiden we in de „Princesse Beatrice”, die prachtig scharlakenrood is met een wit vlekje, de „van Speijk”, zacht rose, en nog vele andere soorten waar de rose kleur haast altijd den boventoon heeft. Ik geloof wel hiermede eenige der mooiste variëteiten genoemd te hebben; ze mogen in geen tuin ontbreken. Eenige raadgevingen bij het planten zijn, dunkt mij, niet ongewenscht. Allereerst zij vermeld dat ze voor borders bij uitstek geschikt zijn. Voor perken leenen ze zich minder goed. Heel goed groeien ze in niet te vasten zanderigen grond, maar ook in anderen grond willen ze heel goed. Men plante de bollen van 10 tot 12 cM. diep en geve ze ook onderling denzelfden afstand. Men denke er om dat een strenge winter veel nadeel aan de bollen kan veroorzaken, en bedekke ze direct na het poten met molm of blad. Molm is het beste en mooiste. Zijn ze eenmaal geplant dan kunnen ze jaren achtereen op dezelfde plaats blijven staan mits ze zorgvuldig gedekt worden. Juist doordat de Gladiol tamelijk vroeg bloeit, begint de bol ook vroeg te werken en zou een vroege winter de uitlopende bollen doen bevriezen. Willen we ons de moeite getroosten dan kunnen we de bollen als het blad begint af te sterven bijtijds opdoen en bewaren; noodig is het echter niet.

18 October.

N. J.

HET HOOFDPORTAAL VAN DE KATHEDRAAL TE BOURGES.

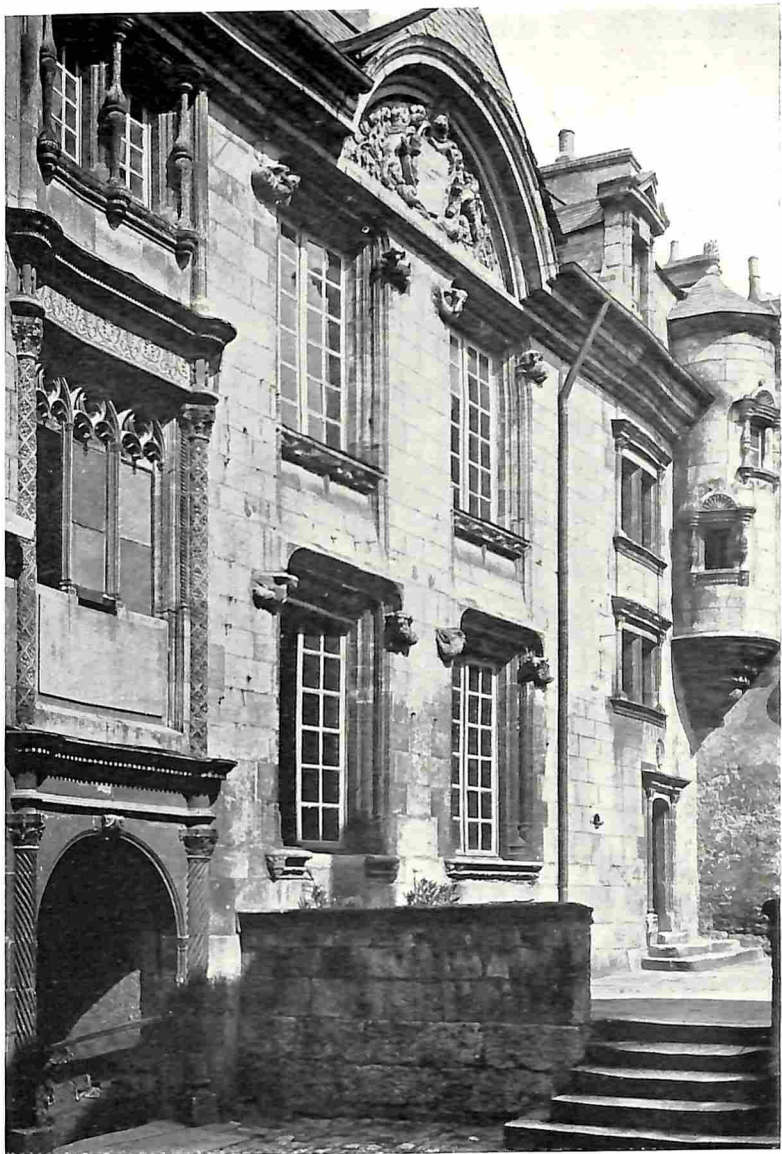
BOURGES, DE STAD DER HISTORIE.

(Slot).

MAAR daar wacht ons nog meer schoons in de oude stad Bourges, al is verreweg het meest belangrijke aan burgerlijke bouwkunst gewijd. Curieus is de legende, die vertelt van de stichting der kerk Saint-Pierre-le-Guillard, uit de 13e eeuw bewaard. ☒ Toen de Heilige Antonius van Padua te Bourges kwam om de opening van het concilie van 1225 te prediken, woonde daar een jood Zacharias Guillard, die gezegd had, dat alleen een ezel voor het Sacrament kon knielen. Inderdaad knielde er een ezel voor het Sacrament, toen dit voorbij werd gedragen. Zacharias aanschouwde dit wonder en werd er zóó door getroffen, dat hij zich liet bekeeren en Gode ter eere de nu nog bestaande kerk liet bouwen, welke sindsdien door het volk steeds Saint-Pierre-le-Guillard werd genoemd. Helaas heeft men aan deze kerk zoo onmogelijk veel gerestaureerd, dat ze nauwelijks meer de allure heeft van een middeleeuwsch bouwwerk. ☒ Dat is ook het geval met de Eglise Notre Dame, in 1157 gebouwd door de Reguliere kanunniken van St. Ambrosius en gewijd aan Sint Pieter en Sint Paul. Ze is het middelpunt van een heel buurtje oeroude huizen, waar zelfs de ijzeren afsluitingen der keldervensters uit den aanvang der 16e eeuw over zijn. Daar is de Rue Pellevoisin, genoemd naar den bouwmeester van patriciërshuizen te Bourges. Niet van het kostelijkste burgerlijke bouwwerk, dat vóór zijn tijd verrees, van het hotel Jacques Coeur, nu tot gerechtshof ingericht. Jacques Coeur was de personificatie van den middeleeuwschen parvenu, den opkomeling, wiens qualiteiten door alle eeuwen heen dezelfde blijken te zijn, gelijk ook Jacques Coeur demonstreerde in het weelderig paleis, dat hij, op het toppunt van macht en rijkdom, liet bouwen. ☒ Wie was Jacques Coeur? Hij werd omstreeks 1400 te Bourges geboren, als zoon van een eenvoudigen vader, pelshandelaar, een van de voornaamste kooplieden der stad. De jonge Jacques Coeur werd vroeg in de geheimen van het vak ingewijd, waaraan hij al zijn energie gaf. Hij was zeer ondernemingsgezin en stoutmoedig, en wilde de zaak van zijn vader tot grooter expansie

brengen. In 1433 maakte hij daarom een groote reis door de landen van het Oosten, welke een uiterst belangrijk afzetgebied waren voor den Europeeschen handel. Maar alleen Italiaansche en Spaansche zeevaarders onderhielden de verbinding met die verre landen. Jacques Coeur begreep, dat ook een Fransch koopman en reeder er uitnemende voordeelen zou kunnen behalen: hijzelf wordt reeder en brengt hout, metaal en laken naar Egypte en Turkije. Naar Frankrijk brengt hij kruiden, wol, zijde, geitenhaar, Oostersche stoffen en tapijten. Weldra is er een levendige handel gaande tusschen Europa en de havens van den Levant. Talrijke kantoren worden in Syrië en Egypte gevestigd, waarover toen de handel naar Indië liep. Tours, Bourges, Lyon, Marseille en vooral Montpellier, waar Jacques Coeur bloeiende kantoren had geopend, floreerden buitengewoon, dank zij den drukken, overzeeschen handel. ☒ Karel VII, de „koning van Bourges”, ging het in die jaren lang niet voor den wind; hij kreeg den gelukkigen inval den grooten Berrichonschen koopman tot zich te roepen en hem eerst te benoemen tot muntmeester te Bourges, het jaar daarop tot muntmeester te Parijs. Kort daarna werd Jacques Coeur schatmeester van den koning, waardoor hij de beschikking kreeg over de uitgaven van het koninklijk huis. Dit leidde er vanzelf toe hem 's konings raadgever te doen worden en weldra werd hij niet alleen in geldzaken, maar ook bij alle administratieve hervormingen gekend. Als gezant van Karel VII ging hij verdragen afsluiten met den paus en met den vorst van Egypte. Van dien tijd dateert de Fransche invloed in het Oosten. Karel VII was zóó tevreden over de door hem bewezen diensten, dat hij hem in 1440 in den adelstand verheef. ☒ Middelerwijl groeionderhoudt steeds meer betrekkingen met het Oosten, ont-fabriek te Bourges. Voor zijn koning is zijn schatkist steeds geopend: „Sire, tout ce que j'ai est votre”. En hij geeft hem 200,000 gouden daalders om Normandië te veroveren. Ook

de aanzienlijken des lands kwamen tot den Berrichonschen Croesus, om leeningen bij hem te sluiten, een feit, dat echter slechts diende om steeds meer jalouzie, haat en nijd bij den adel te wekken tegen den parvenu, aan wien zij nu verplichtingen hadden. En Jacques Coeur was geen „bescheiden” nouveau riche. Het weelderig paleis, dat hij te Bourges bouwde, toen op 100,000 gouden daalders getaxeerd, wat in onze dagen omstreeks 9 miljoen gulden zou beteekenen, is een van de mooiste specimina van de architectuur der 15 eeuw. Aanstands, als we door de hooge poort de binnenplaats betreden, worden we reeds geboeid door de weelde van de ingangsdeur zelve, een zware eikenhouten deur met ragfijn ijzerbeslag gedecoreerd, waar de klink is verborgen in een miniatuurafbeelding van een kerktoeren. Ze staat nu wijd open voor den gaanden en komenden man. Maar hoe goed moet 't zijn geweest in de dagen van den eersten bezitter van 't huis, te rusten op de steenen banken der gaanderijen, welke aan drie zijden den Cour d'honneur begrenzen, met hun haast Moorsche bogen, rijk aan schaduw. Toen er nog geen Cours d'Assises was gevestigd en geen nieuwsgierige touristen in, onze oogen bekorende (!), moderne kleeding er ronddoelden, starend omhoog, kijkend in 't rond zonder onderscheidingsvermogen. Er is veel gerestaureerd, vooral in het interieur, op een ten hemel schreiende wijze. En er is gemoderniseerd naar den trant der 19e eeuw, redeloos, gevoelloos, zonder eenig begrip van cultuur en schoonheid. ☒ Gelukkig is desniettemin nog veel heel gaaf behouden. Als we de binnenplaats betreden en dadelijk links af slaan, komen we bij den ingang der kapel, waar het beeldhouwwerk in het eerste fronton boven de drie toegangsbogen de rouw van Jacques Coeur, Macée de Leodepart, verbeeldt met twee van haar volgelingen op weg naar de kapel. Op het middelste fronton vertoonen zich een altaar, een priester op een bidstoel, een page met rozekrans, op het derde de priester, die het wijwater zegent, een klokkeluiden en een arme. Inderdaad symbolen, welke echter zeer naturalistisch, volkomen natuurgetrouw, zijn uitgebeeld. Voldoende van zeggingskracht om den 15en eeuwse geloovige voor te bereiden tot zijn straks te volbrengen plicht. Maar eerst zal hij, nadat hij de steenen wenteltrap heeft bestegen, de Salle des Gardes moeten doorgaan. Daar zaten aan de vensters welke de eene zijde der zaal geheel beslaan en waardoor men op de binnenplaats uit ziet, de „gardes”, de wachters, op ongemakkelijke steenen bankjes, twee bij ieder venster. Des winters kon de zaal door twee groote houtvuren worden verwarmd; ze werden gestapeld onder twee groote schoorsteenen, die alweder aanleiding gaven tot rijk beeldhouwwerk. Jacques Coeur vond zichzelf en zijn familie steeds even belangrijk; ook hier vinden we de beeltenis van hem en zijn vrouw, omgeven door zijn volgelingen, terwijl op den anderen schoorsteen een reeks mannenkoppen, waarboven een grotesk tournooi van boeren op ezels gezeten, is uitgehouwen. ☒ Dan komen we in het vertrek, dat eenmaal de ontvangkamer schijnt te zijn geweest, nu een alledaagsche rechtzaal, naar de „eischen des tijds” ingericht. De moderniseerende architect, die zelve geen greintje schoonheidsbesef bezat, was ook verstoken van iedere piëteit, toen hij zonder eenige scrupule der schoorsteen in deze zaal afbrak. ☒ Dan komen we eindelijk in de kapel: helaas werd ook hier weer hinderlijk veel gerestaureerd en.... op een koopje. De muren werden beschilderd, alsof ze door een rijk behangsel worden bedekt: waarschijnlijk een imitatie van de vroegere rijke tapijten, die overal door Karel VII, na de ongenade van Jacques Coeur, werden weggenomen. Zeer opmerkelijk is de beschilderde zoldering: met veel smaak werd gebruikt gemaakt van de verdeeling van het gewelf, in ieder

HOTEL LALLEMANT TE BOURGES.

IN HET HUIS VAN JACQUES COEUR TE BOURGES.

der 12 driehoeken werden engel'figuren gezet tegen een azuren, met sterren bezaaiden hemel. Rechts en links van de oude kapel zijn twee nissen, de plaatsen, waar Jacques Coeur en zijn gade den dienst plachten bij te wonen. ✎ Vorstelijk, meer dan vorstelijk van allure is dit gansche huis van den geadelden koopmanszoon, al werden op de frontons der torens op de binnenplaats de symbolen van Jacques Coeur's bedrijven niet vergeten. Men ziet er de afbeeldingen van lakenbereiders en spinsters, zelfs van de compagnons van den machtigen man. ✎ En heel boven, op den top van den toren, zit de nar. Zelfkennis, menschenkennis of slechts de laatste gril van een verwend menschenkind? Een menschenkind, dat dit trotsche devies voerde: A vaillants coeurs rien d'impossible en dat toch ten slotte moest wijken voor zijn benijders. Men belasterde hem bij den koning, die steeds een al te gereed oor schonk aan aantijgingen, wanneer het zijn beste vrienden gold. Jeanne d'Arc onthield hij zijn steun, Jacques Coeur werd van al zijn goederen verbeurd verklaard en in de gevangenis geworpen. Hij wist te ontsnappen en vluchtte naar Italië; in 1457 stierf hij, ver van zijn koning en zijn vaderland op een klein eiland in Klein-Azië. Een jaar na zijn dood werd zijn vonnis herzien en werden zijn goederen, ook het Paleis, aan zijn kinderen teruggegeven. Zijn kleinzoon verkocht 't in 1501; verschillende aanzienlijke Fransche families bewoonden 't vervolgens, o.a. Colbert, die het in 1682 aan de stad verkocht. In 1858 ging het aan den Staat over; sindsdien is het Hof van Appel er gevestigd. ✎ Ik heb me lang opgehouden bij dit monument en zijn geschiedenis, omdat 't inderdaad een der belangrijkste momenten in Frankrijks historie beteekent, zoowel uit een aesthetisch als uit een geschiedkundig oogpunt gezien. Wat niet wegneemt dat Bourges in zijn Hotel Lallemant, zijn Hotel Cujas, dat tot museum werd ingericht, het Petit Lycée, de huizen in de Rue Mirbeau, de Rue des Toiles, aan de Place Gordaine, de inkijsjes aan beide zijden van de Rue Edouard Vaillant, la Maison de la Reine Blanche, la Maison des Trois Flûtes, weergaloos documenten voer architectuur en historie bezit. ✎ Daar zijn de bescheiden huisjes aan de Rue Edouard Vaillant, nu vaak vervallen, maar steeds onovertroffen warm van kleur, vol licht en schaduw, met de overgebouwde verdiepinkjes, de houten balkenconstructies, op de muren zichtbaar, de buitentrapjes, balconnetjes en erkertjes, die telkens opnieuw een verrassend uitzicht geven. ✎ Wijscher is de woning van Pellevoysin, meester-metselaar, een der bouwmeesters van de kathedraal, die trouwens in heel de stad zijn naam door zijn bouwwerken door de eeuwen heen heeft doen bewaren. Slechts vrees ik, dat hij, indien hij zijn stad nog eens kon aanschouwen, in weerwil van den ongewonen roem, die hem te beurt viel, zijn medeburgers niet gemakkelijk de havening van zijn geboortehuis zou vergeven. ✎ In beter conditie vertoont zich het zoogenaamde huis van La Reine Blanche, dat naar het gerucht verluiddt, eenmaal een prinses van Napels zou hebben geherbergd. Booze tongen beweren, dat hier slechts een doodgewoon logement gevestigd zou zijn geweest, een logement, waarvan de eigenaar dan wel

een zeer uitgezocht-goeden smaak heeft gehad. Het huis werd in de 19e eeuw gerestaureerd: 't is geheel van hout opgetrokken, in de wijde vensteropeningen zijn door rijk-gebeeldhouwde pilasters van elkaar gescheiden en de kapitelen vertoonen naïef gebeitelde hoog-reliefgroepen, de Annunciatie, de Visitatie, St. Martinus en de Vlucht naar Egypte verbeeldend. Naast deze bijbelsche tafereelen werden ook de wereldsche geneugten genoeg geapprecieerd om eveneens vereeuwigd te worden: een boerendans, doedelzakspelers werden uiterst levendig van expressie gesneden. Vrij wat eenvoudiger, doch haast ongeschonden is het huis bewaard in de Rue Mirbeau, waar nu de Berrichonsche dichter Jean Rameau woont. Hij verpandde zijn hart aan de oude, oude gebruiken, welke thans bijna alle uit het land van Berry zijn verdwenen, aan de oude kleeding, waarvan de onderdeelen tegenwoordig alleen te vinden zijn in Hotel Cujas in de museumvitruines, behalve de muts, welke nog tamelijk veel wordt gedragen. Hij verheerlijkt 't alles in Berrichonsch dialect, den doedelzakspeler en den liereman:

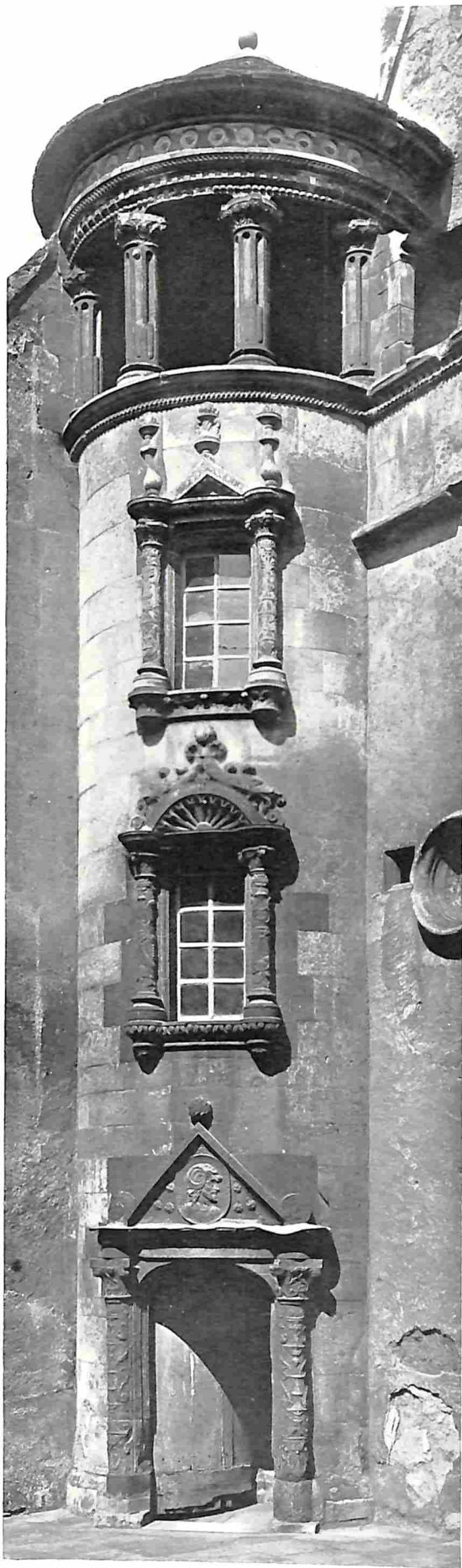
J'fasons l'honneur de nout' Berry
Nous aut's, les vieilles et les musettes;
Quand qu' c'est que je timbons
dans des fêtes

J'donnons d'la joie à tout l'pays.

(Cf den wijn, den goeden wijn bezingt:

A la santé des gas d'Sancerre',
Qu'savont si bin fai' l'jus divin;
Beuvons nout'chien d'soult d'leu
bon vin
Pour el bounheur des biens d'la terre.

✎ Maar 's zomers laat Jean Rameau, klompenmaker en dichter, Bourges in den steek om naar Normandië te trekken zoodat 't me niet mocht gelukken hem, ongetwijfeld den merkwaardigsten inwoner van Berry, zelf te ontmoeten. ✎ De Rue Mirbeau voert ons naar de Place Gordaine, welke nagenoeg geheel intact is bewaard. Ofschoon ook hier helse reclameplakaten het ensemble verstoren. Zonder eenige gewetenswroeging kondigt de neringdoende burger van Bourges de kwaliteiten van zijn waren aan in koeien van letters, zoodat b.v. het betrekkelijk goed-geconserveerde huis van Lambert de Léodepart, den schoonvader van Jacques Coeur (niet geboortehuis van Jacques Coeur, zooals de aangebrachte herinneringsplaat beweert) blijkbaar wordt bewoond door een eerste klas banketbakker. Die alleen zijn eigen suikerbouwwerken schijnt te apprecieeren! Elders wordt de vreemdeling verwelkomd door een even kunstlievenden schoenmaker, die liefst den geheelen voorgevel van zijn huis reserveert voor het alles overtreffende woord: Chaussures! Hun middeleeuwsche voorgangers waren bescheidener van aard, getuige het winkeltje, gereconstrueerd naast Hotel Cujas, het hotel, dat zijn naam kreeg van den beroemden rechtsgeleerde Cujas. Deze woonde van 1555 tot 1590 te Bourges; hij kocht in 1585 dit statige huis (door Guil-Salir, ontvanger der belastingen in Berry), waar hij in 1590 laaggezolderd, door kleine, geheimzinnige wenteltrapjes met elkaar verbonden, tot museum ingericht. Zelden zag ik een

DÉTAIL VAN HET HOTEL LALLEMANT
TE BOURGES.

museum, dat zooveel bekoring bijzet aan de tentoongestelde voorwerpen, die een nieuw, geheimzinnig innerlijk leven schijnen te beleven. Veel Romeinsche steenen monumenten, sarcophagen en wat dies meer zij, worden er bewaard. Maar niet hierheen ging mijn aandacht. Daar zijn de prachtige reliefs, die eens het oude oksaal en het koorhek der Kathedraal, nu terwille der utiliteit verdwenen, rijk versierden. Van de resten der Sainte Chapelle, in 1755 door den bliksem verwoest, bleven hier bewaard de marmerfiguren van het graf van Jean de Berry, weenend om het heengaan van Berry's vorst. Grafsteenen uit de 14e eeuw, met ingegrift portret van den doode, een Romaansch tympaan uit de kerk St. Pierre-le-Guillard, emails van Limoges, bruidsmutsen en kleederen, zooals die vroeger in Berry werden gedragen, aardewerk van la Borne, geincrusteerde Hollandsche meubelen, alles ligt bijeen in een geordend péle-mêle. We zien Berry's glorie-rijksten tijd herleven bij de aanschouwing van het schoone, rustige, in zichzelf gekeerde gelaat van Agnes Sorel, die de oorzaak was, dat Jacques le Coeur zijn vrijheid verloor, toen haar vrienden hem beschuldigden 's konings minnares te hebben vergiftigd. En daarnevens hangt het rijke, overrijke contereitsel van Macée de Léodepart, de vrouw van Jacques Coeur, dragend met gratie het roodfluweelen kleed en de blanke, immense huif, misschien iets te modieus in die dagen. ☞ Heel bovenhangt in een der vitrines, half verscholen, een kleine tekening, met magische kracht den bezoeker tot zich trekkend. Het is de verleidelijke uitbeelding van een jonge vrouw, vragend een ouderen man.... Met enkele lijnen heeft Rembrandt hier alle overmoed, alle bruisende levenskracht van een jong menschenkind gegeven. ☞ Het gebouw zelf heeft in zijn interieur weinig bewaard van de kleurrijke beschrijving van houtwerk en muren: alleen de vroegere huis-kapel heeft nog bijna geheel zijn vroeger aspect behouden met zijn houten wanden, in carré's verdeeld. ☞ Nog resten ons het Petit Collège, 't vroegere stadhuis en Hotel Lallemant, alweder een particulier woonhuis, ook in de eerste helft der 16e eeuw voor een rijken koopman door Pellevoysin gebouwd. Beiden handhaafden vooral aan den buitenkant hun 16e eeuwsch aspect, van rijkdom en macht getuigend. Rijk gebeeldhouwd is de achthoekige toren van het oude stadhuis: fel speuren twee steenen hellebaardiers over de heuvelen rondom Bourges naar den vijand. Een oude schoorsteen, met leliën en schapen bezaaid, herinnert aan Frankrijks vorstenhuis en aan de legende van Bourges, de legende van Sainte Solange, uitgebeeld in het tympaan boven een der deuren, treffend door de roerend-gelukkige expressie van Berry's heilige, waarvan deze legende wordt verhaald: In het kleine dorpje Villemont, bij Bourges leefde een jong meisje, uitnemend van deugden en schoonheid. Steeds deugdzaam, steeds schooner werd Solange, de eenvoudige deugdzamer, steeds schooner werd Solange, de eenvoudige dochter van arme boeren. Ze werd door de heiligen in bescherming genomen en deed zelf vele wonderen: ze verdreef het onweder van het rijpende graan, genas zieken en dreef de duivelen uit. De vorst van het land, Bernard, graaf van Poitiers en Bourges, hoorde van de deugdzaamheid en de schoonheid der herderin. Toen hij haar aanschouwd had, zwoor hij, dat hij haar zou bezitten. Hij ging naar haar toe en bood haar zijn hart, zijn bezittingen en Bourges, de groote stad. Maar zij weigerde alles, zeggend, dat haar hart Jezus

toebehoorde, „als het blad aan de tak". Bernard ontstak hierop in toorn en scheidde met één slag van zijn zwaard haar het hoofd van den romp. Toen geschiedde het wonder. Heerlijke geuren stegen op uit het gras waar het hoofd was nedergevalen, driemaal zeiden de lippen Jezus' naam. En daarna nam Solange haar hoofd in de handen en ging ermee naar de beek, waar ze het waschte, zoodat 't weer rein werd". ☞ In volkomen contrast met dezen eenvoud is de luxe, door Bourges' latere inwoners zoo gaarne tentoongespreid, als in de statige huizing van Jean Lallemant. Nog is bewaard de breede ingang, waarlangs ruiters en karossen den wijden cour binnenreden. Het beeld van het oude Bourges herleeft, toen vorsten en patriciërs wedijverden in pracht en rijkdom, toen de inwoners, vrije burgers, nog niet beklemd waren door de engheid der straten, toen Bourges nog de bloeiende stad was, waarvan we nu nog de overblijfselen bewonderen, ons verheugend in een schoonheid, die eenmaal door allen werd gewaardeerd, ons bedroevend over de laksheid, die thans Bourges steeds meer doet vervallen, daar de

bewoners alle gevoel voor werkelijke schoonheid verloren, de oude oonteerd door die gruwelijkste plaag van dezen tijd.... door de alles-ontsierende, alles-doodende reclame. RO VAN OVEN.

De honingzwam en de aardster.

BIJ het zien van de foto van de honingzwam zal menig lezer zich herinneren, dat hij ook wel eens zoo'n massa paddestoelen aan den voet van boomstronken heeft zien staan. En al zijn er nu ook vrij veel soorten, die zoo gezellig bij elkaar groeien, toch is het aantal vruchtlichamen — zoo heeten n.l. de paddestoelen in de botanie — van de honingzwam al bijzonder groot. Aan den voet van den afstervenden berkenstam telde ik er ruim tweehonderd, dicht opeengedrongen en elkaar verdringende in den strijd om „in de lucht" te komen. Want hoe meer een paddestoel blootgesteld is aan de luchtstroomen, hoe beter het voor de verspreiding van de soort is. Wanneer we n.l. een der vruchtlichamen plukken, dan zijn we zoo geneigd te denken, dat de mooie honigkleurige bovenkant de voornaamste is en

DE HONINGZWAM.

toch is juist de onderzijde de belangrijkste. Daar zien we tal van dunne, witte plaatjes, die straalsgewijs naar den omtrek loopen. Aan die „lamellen" zitten duizenden zeer kleine korreltjes, die elk uit een celletje bestaan en die ieder voor zich een nieuwe schimmelplant kunnen vormen. Maar daarvoor moet de wind ze brengen op de meest geschikte plaatsen o.a. boomwonden, en zoo begrijpt ieder, dat het hier zoo bij uitstek geldt, dat „velen zijn geroepen en weinig uitverkoren!". En om nu een groot aantal van die microscopische, eencellige stekjes te vormen, is de onderkant heen en weer geplooid, waardoor het totale oppervlak ruim twaalf keer zoo groot wordt. Het is een der vele voorbeelden, dat de natuur zoo woekert met een beperkte ruimte, want wie zou b.v. kunnen verwachten, dat onze longen een oppervlakte hebben van plm. 120 M². Als men nu eens wil zien, dat uit een paddestoel zooveel „sporen" vallen, dan is het een heel aardige proefneming om den hoed — dus de steel er af breken! — met de onderzijde naar beneden op een blad zwart of blauw papier te leggen. Als het geen oud exemplaar is krijgen we den volgende dag een zeer mooie afdruk op het papier, gevormd door miljoenen sporen. En nu iets over het

nadeel, door de honigzwam veroorzaakt. Het is een bekend feit, dat de gewone planten, wat hun voeding betreft, „mineralisten” zijn n.l. dat ze uit water, gips, salpeter enz. hun kostje weten te bereiden. Maar de schimmels zijn door het gemis aan bladgroei niet in staat om dat hoogstaand laboratoriumwerk te verrichten, en leven daarom van planten en dieren, levend of dood. Want, wanneer we de paddestoelen van den honigzwam lostrekken zien we, dat de steel met tal van dunne witte draden in het hout vastzit. Deze schimmelmassa, door het hout heen vertakt, is de eigenlijke plant, die langzaam maar zeker de boomen doodt. De infectie is in den regel begonnen doordat een spore op een wonde is gekomen en iedereen zal nu begrijpen, waarom men de snoeivlakken van boomen met teer bestrijkt. Maar de honigzwam kan ook door lange, zwarte draden van den eenen boom naar een anderen kruipen en zoo de wortels infecteeren. Zoo zal b.v. het denneboschje op den achtergrond van de afbeelding dit gevaar bedreigen. Een oude houtvesterswet is het dan ook, dat men geen naaldbout poot op een terrein, waar nog stronken staan van het pas gevelde loofbosch. Want zoo groot is de schade, dat het staatsboschbeheer het noodig heeft gevonden, de aandacht op deze gevaarlijke schimmel te vestigen door het verspreiden van de bekende plaat, die we in de spoorwegstations in het Oosten en Zuiden van ons land zoo vaak zien. Ook vruchtboomen, waarvan de wortels door ploeg of spade zijn gekwetst, kunnen aan de honigzwam ten offer vallen. Zoo gauw men dus de paddestoelen aan den voet van een boom ziet verschijnen, is het maar

het beste, direct tot omkappen over te gaan. Een eigenaardig verschijnsel vertoonen de schimmeldraden van de honigzwam, die zich in het hout vertakken. Als het flink donker is, geeft zoo'n aangetast stuk hout een zacht schijnsel, maar zeer duidelijk licht. Als jongen ben ik er eens vangeschrokken, toen ik des avonds plotse-

ling voor een halfverganen populierstam stond, die in den loop van den dag door een houthakker was gespleten. In de mijnen is dit „lichten” van het mijnhout een bekend verschijnsel. Ook de zwarte draden, die in de natuur dienen om nieuwe prooi te zoeken, zien we in de mijngangen van boven neerhangen, zoodat ze ons doen denken aan de bekende uitloopers van het moederplantje. ☼ ☼ De aardsterren (Geaster) zijn zeer onschuldige schimmelsoorten, want ze leven van afgestorven plantaardige stof. Wanneer men in den herfst door de duinboschjes wandelt, is de kans zeer groot, dat men deze mooi gevormde vruchtlichamen vindt. Op de humus en half vergane bladeren ziet men een vrij dik, stervormig gespleten vlies, dat in vier tot zes punten uitloopt. Daar boven op ligt een bruinachtig zakje, dat aan de top een opening heeft. 't Geheel doet ons onwillekeurig denken aan een vulkaan in zakformaat. En wanneer we dan ook tegen den vulkaankegel kloppen blijft de eruptie niet uit, want een stofwolkje, gevormd door duizenden sporen, verschijnt onmiddellijk en verdwijnt even snel. De microscopische stekjes zweven met den wind ver weg en als ze terecht komen in vochtige humus is het voortbestaan der aardsterren verzekerd. Hoe komen die dingen boven den grond? zal menigeen vragen. We moeten ons voorstellen, dat ook de aardster een draadweefsel in den humus heeft zitten, dat tegen het najaar de vruchtlichamen vormt. Aanvankelijk zitten deze onder den grond en lijken veel op een aardappel of op een bol. Snijden we hem door, dan zien we twee lagen, de dikke, zware „buitenband,” en een veel dunner binnenste

vlies. Nu splijt de buitenste wand aan den top in plm. vijf stukken uiteen, die sterk naar buiten omkrullen en zoo de heele aardster uit den grond optrekken. Als men denkt aan een persoon, die zich door een luik naar boven opzet, heeft men van de geheele actie een vrij duidelijk beeld. Eenmaal boven den grond gekomen, gaat dat ombuigen der slippen nog verder, totdat de „vulkaan” zoo veel mogelijk aan den wind is blootgesteld, want daar was het dan toch maar om te doen. M.

KOOTWIJK.

Op de mooie, groene brink ligt, verscholen tusschen hooge, eeuwenoude boomen, het kerkje van Kootwijk, waarvan de toren in ouderdom wedijvert met de groene reuzen om hem heen. In het jaar 1000 n. C. moeten onze voorouders op deze uitgestrekte heidevlakte de kerk gesticht hebben; enkel de toren staat nu nog overeind, maar de wachters rondom hem zijn hem al lang over het hoofd gegroeid. Dit verklaart ook vermoedelijk, hoe, zooals hier verteld wordt, van dezen toren in den tijd der Fransche overheersching, steeds de Nederlandsche driekleur kon wapperen; het mocht den Franschen niet gelukken, het kleine dorpje te ontdekken. Hoe het ook zij, de toren heeft de eeuwen weten te trotseeren, maar het eigenlijke kerkje is al verscheiden malen gerestaureerd. ☼ Al telt Kootwijk ook maar ongeveer 85 inwoners, toch vinden we,

meer naar de spoorbaan, midden tusschen de korenvelden, een tweede kerkje, dat er veel moderner uitziet en waarvan het torentje alleraardigst in de heldere lucht omhoogsteekt. Op dit stille plekje is de kerk van Kuiper ontstaan, en de kleine bevolking bestaat nog steeds uit twee richtingen, gereformeerden en gewoon hervormden. ☼ Behalve deze

AARDSTERREN.

twee kerkjes, de pastorie en de school, vinden we aan de brink huize Primula Vera, een tehuis voor zwakke Amsterdamsche kinderen, die na ontslag uit het ziekenhuis nog een poosje naar buiten moeten om aan te sterken, en pension „t Hilletje”. ☼ „t Hilletje” is vroeger een boerderij geweest en toen het in een pension werd veranderd, heeft de gérant begrepen, dat het aan aantrekkelijkheid zou winnen, wanneer het interieur met het exterieur bleef overeenstemmen. Zoo zijn dan de eetkamer en koffiekamer boersch gemeubeld, hebben de vroolijke slaapkamers boven, bonte boeren gordijntjes voor de ramen en bonte spreien op de bedden. De eetkamer heeft nog een open schouw, waar op koude dagen takkenbosschen op de plaat gelegd en aangestoken worden. ☼ De dependance van „t Hilletje” ligt aan den achterkant tegen den tuin, aan den voorkant tegen korenvelden. Verstrekt het koren zich niet uit, de grond is slecht en water valt hier nooit genoeg. ☼ Kootwijk heeft het geluk, dat het slechts langs mulle zandwegen, met diepe karresporen erin, en smalle heidepaadjes te bereiken is, zoodat auto's er met geen mogelijkheid komen kunnen. De fiets en onze voeten zijn de aangewezen vervoermiddelen en we hoeven daar geen spijt van te hebben. ☼ Als we den kant van de spoorbaan opgaan voor de koeien niet veel te grazen valt, in Kerkendel (kerk in 't dal). Een dicht dennenbosch, dat altijd vol is van het geluid van krakende dorre takjes, loopt aan beide zijden met ons mee. Op een kruispunt gaan we links af en komen bij een niet

te groot, uit steen opgetrokken landhuis. Aan drie zijden sluiten de dennen het in, maar aan de vierde zijde, de voorkant, zijn de dennen plotseling blijven staan en kijken we over de verre, verre heide; daar alles zon en vroolijkheid, aan de andere drie zijden het gedempte licht van het dennenbosch. Altijd maar verderlopende, komen we aan de zandduinen; de voorste zijn nog begroeid, maar verderop is het een geschitter van helder, geel zand; als we een van de hoogsten opgeklauterd zijn — en het kost bijna nog meer inspanning dan aan onze Zandvoortsche duinen — zien we over telkens nieuwe zandheuvels heen de zes torens van Radiodorp. Ze lijken zoo dicht bij, en toch is het nog wel een paar uur lopen, als we er door deze zandzee naar toe willen. ☼ Kerkendel is niet de eenige plek, waar de dennen de vlakke hei verdringen. Precies in de tegenovergestelde richting, ligt, om de boschwachterswoning, het staatsbosch. Een mul karrespoor brengt ons er naar toe. Zonnegoud ligt kwistig over het zand verspreid, in honderden grillige figuurtjes, als blokjes van een bouwdoos door een achtelooze hand kris-kras door elkaar gegooid; gelijk fijne puntige uitknipsels vullen de schaduwen van de langs het pad staande struiken de ruimten tusschen de gouden vlekken. Achter de berm staat het bosch. De breede sparretakken weren met hun naalden plagerig de zonnestralen, die toch tusschen kleine openingetjes weten door te siepelen; de warme dennenlucht stijgt op naar den hemel, die klaar en ijl zich welft boven het bosch. Zwaar neerhangende takken versperren den toegang tot de paden, die met dik mos bedekt zijn. Dit zijn ideale bosschen om kinderen te vertellen van kleine, ondeugende kabouters, schuwe, haastig wegvlochtende konijntjes en oolijke eekhoortjes. Het is of de dennen ons fluisterend van al die dingen verhalen, en we hoeven maar te luisteren om hun gepraat in menschentaal om te zetten. ☼ En zien de diepe, donkere konijnenholen onder de oude boomstammen er niet net uit, of er een heele schaar ondeugende kabouters in woont? ☼ Als we genoeg gedwaald hebben, gaan we naar den brandtoren, die over de boschwachterswoning staat. Hij is circa 25 M. hoog en van hout opgetrokken. Wanneer het hard waait, voelen we, bovenop staande, den toren zwiepen. We kunnen hier vrij ver zien, daar de omtrek tot aan den horizon toe vlak is; alleen naar den kant van Apeldoorn liggen donker de Buurloosche bosschen tegen den heuvel aan. Vooral op heete zomerdagen, als de zon zoo fel kan branden, klimt de boschwachter vaak naar boven, om te zien of niet ergens de zon een brandje gesticht heeft. ☼ Maar tegen den avond nemen we de fiets en rijden langs het smalle heidepad, den kant van Assel op. Boven op een heuvel gaan we liggen. Nu zijn we midden in de doodsche stilte, met niets als hei en lucht om ons heen. Beneden ons ligt, in een dal, de spoorbaan naar Apeldoorn. Over de spoorbaan heen weer de hei, altijd maar hei, tot waar heel in de verte het torentje van Garderen de lucht in boort. En achter Garderen staat de zon. ☼ Ze heeft haar glans verloren en staat, een vuurroode bol, zich in evenwicht te houden op den rand van de aarde. Dan glijdt ze zachtjes naar beneden, tot ze met een vaartje onder den horizon verdwijnt. Nu is de hemel een verzameling van het schitterendst parelmoer, terwijl over de heide al de schemering aan komt sluipen. ☼ Langzaam fietsen we het heidepad terug. Een troepje boomen op een heuveltje staan roerloos in de lucht te dommelen, de wind blaast heel zachtjes door het heidekruid, een enkele vogel vliegt nog over den weg. En dan komt de nacht en brengt miljoenen lichtjes mee, die waken over alle heidekinderen, tot de zon ze weer wakker komt roepen. ☼ Zoo is Koot-

Foto C. Steenbergh.

HET KERKJE TE KOOTWIJK.

wijk en zijn hei met haar bosschen; vroolijk in den helderen zomerdag vol gouden zonnelicht, droefgeestig op een regendag, als hei en lucht één kleur hebben en de dennetakken, zwaar van vocht, neerhangen tot op den grond; geheimzinnig in den avond, wanneer alles slaapt onder de miljoenen hemelkaarsjes; maar altijd bekoorlijk en aantrekkelijk, omdat het is: de natuur zooals ze is.

T. VERSTEEG.

GRIMUR, DE KOOPMAN, STERFT.

EEN NIEUW IJSLANDSCHE VERTELLING. (Slot).

NOOIT bleef hij lang in den winkel. Hij bevond zich maar het best in zijn huiskamer. Daar scharrelde hij dan over den vloer rond in zijn oude overjas met de glimmende randen en mouwen, zijn oude muts van schapenvel op het hoofd, wanten aan de handen, die echter altijd in zijn broekzakken staken, en op geweldig groote roode sloffen, die achter hem aanklepperden en als 't ware een roffel sloegen als hij heen en weer liep. Soms bleef hij midden in de kamer staan, schommelde daar bijna een uur lang van het eene been op het andere, staarde uit het raam, schudde het hoofd heen en weer en zeide niets of mompelde halffluid „met rente en rente op rente — rente en rente op rente”. ☼ En dan wiegde hij het hoofd, ging weder in zijn stoel zitten, sloot de oogen en sliep in. Ook gebeurde het, dat hij weder dadelijk overeind was

Foto C. Steenbergh

ZANDDUINEN BIJ KOOTWIJK.

alsof hij door een groote onrust werd geplaagd en dan begon hij weder den dans van het eene been op het andere en als voorheen door het raam te staren en te prevelen. Maar dikwijls was hij ook allesbehalve goedgeluimd. Meestal was het de kleine Markus, die moest ondervinden, dat de geest van den ouden Grimur nog steeds dezelfde was gebleven, ofschoon hij belangrijk was veranderd. ☼ Wanneer hij daar zoo in gedachten zat, zwijgend of prevelend, kon hij geheel onverwachts uitroepen: „Markus, Markus, waar ben je, schelm?” ☼ „Ik ben hier, beste grootvader”, zeide dan kleine Markus en hij kwam huiverend uit zijn hoekje. ☼ „Voer je wat uit, luiwammes?” ☼ „Ik leer de grammatika, beste grootvader”. ☼ „Grammatika — grammatika, wie heeft je dat gezegd — nietsdoener — nietsdoener — weeg poedersuiker af”, en dan schoot zijn hand uit, alsof hij hem een oorveeg wilde geven. Maar de kleine Markus hield de handen voor de ooren, zoodat er van den slag weinig terecht kwam. En dan vloog kleine Markus als een pijl uit den boog naar den winkel, sleepte met inspanning van al zijne krachten een vaatje poedersuiker en zakken in de huiskamer en begon die te vullen en op een kleine weegschaal, die op de tafel stond, af te wegen. ☼ „Meet niet te veel, schelm — geef onderwicht — onderwicht”. ☼ „Ja, beste grootvader”. ☼ En daarop kwam weder de duisternis den geest van den ouden Grimur omhullen. ☼ Maar soms kon het een oogenblik voorkomen, dat hij riep: „Heilå — Markus, waar ben je, domme jongen?” En Markus kwam dan weder bevend naderbij, met de handen voor de ooren: „Ik ben hier; hier ben ik, beste grootvader”. ☼ „Wat voer je uit?” ☼ „Ik weeg poedersuiker af”. ☼ „Poedersuiker, poedersuiker — wie heeft je dat gezegd? — Leeren moet je! Waar is de grammatika? — Leelijke luiwammes — die doet, alsof-ie leeren wil — luiwammes” — ☼ En Markus sleepte dan de poedersuiker maar weer naar den winkel en zette zich weder aan de grammatika. Dit kon zich achter elkaar herhalen. Bij den ouden Grim vochten de poedersuiker en de grammatika om den kleinen Markus, en het was niet volgens de regelen van het verstand dat de grammatika soms de overwinning behaalde op de suikerpoeder. ☼ Op zekeren dag, dat de oude Grimur zich bijzonder goed gevoelde, joeg hij den kleinen Markus weg en sloot de deur behoedzaam achter hem dicht. Hij greep in zijn zak en haalde er een kleinen sleutelring uit. Het waren de sleutels van de groote geldsecretaire. Daarvan scheidde hij nooit. Hoe weinig bezinning hij soms ook had, hij dacht er altijd aan ze 's avonds uit zijn zak te halen en onder zijn hoofdkussen te leggen. ☼ Hij ging naar de geldsecretaire, maakte haar open, en ook de schuiflade onder den klep en schoof de laden een voor een uit. Zij waren meerendeels leeg, maar in een paar rammelde nog wat geld. Hij keek in alle laden, schoof ze weer dicht en mompelde voortdurend in zich zelf: „Er is niets meer — alles weg — alles weg”. Tenslotte maakte hij een kastje open, het onderste van alle. Er bevond zich niet anders in als één, tamelijk dun boek. Hij stond een poos, op de beenen schommelend, vóór de secretaire, en bekeek het boek. ☼ Daarop trok hij de wanten uit, nam het boek uiterst voorzichtig in de hand, ging naar het venster, nam daar zijn bonten muts af die hij op de tafel legde, en sloeg het boek open. Hij deed dit niet om er in te lezen, hij keek zelfs niet naar het titelblad. En bovendien zou hij het ook niet gekund hebben. Het boek was Caesar's „de bello gallico”, waaruit Lars, zijn jongste zoon, gestudeerd had gedurende zijne voorbereiding voor de latijnsche school. Neen, hij las er niet in; hij sloeg slechts den omslag open en keek naar de eerste bladzijde. Daarop stond in het schrift van den beginneling geschreven: „Lars Grimsson”. Hij hield het boek lang in de hand en staarde zoo lang op den naam, totdat hij de letters niet meer kon onderscheiden; want de tranen, de een na de ander en groot en zwaar, biggelden op den naam en op de bladzijde, maar hij

veegde ze, even vlug als ze gekomen waren, af met de glimmende mouw van zijn overjas. Toen deed hij het boek weder dicht, sloot de secretaire, zette zijn bonten muts op, trok zijn wanten aan en liep een tijdlang doelloos in de kamer op en neer, zoodat zijn roode sloffen klepperden. Hij hield bij het venster stil, schommelde van het eene been op het andere, staarde naar buiten, en prevelde af en toe in zich zelf „Met rente en rente op rente, rente-op-rente — dan tóch waar — tóch waar?” En een bittere uitdrukking van smart trok over zijn verveerd en streng gezicht. Toen gebeurde het op een avond, laat in den herfst, dat kleine Markus luid schreiend bij Maria in de keuken kwam en stotterde dat grootvader in zijn stoel was gestorven. ☼ „Kan je begrijpen, dat-ie dood is, die ouwe schurk. Hij zal me bepaald nog menig uurtje treiteren”, mompelde Maria, toen zij naar de huiskamer ging. ☼ De oude Grimur lag op den vloer. Hij had blijkbaar een nieuwe beroerte gekregen en was van zijn stoel naar beneden gegleden. Maar Maria zag dadelijk dat hij niet heelemaal dood was. Zij liet hem in bed dragen en liet toen den dokter halen, die oogenblikkelijk kwam. De oude Grimur lag volslagen bewusteloos in zijn groot bed. Hij had de oogen gesloten en kon geen been of lid verroeren. De dokter zette een zeer ernstig gezicht en toen Maria hem vroeg of er nog eenige hoop was, antwoordde hij niet. Hij liet Grim natte doeken om het hoofd binden en tapte hem bloed af. Maar Grimur lag den geheelen nacht en den daarop volgende dag roerloos en zonder bewustzijn. ☼ Op den avond van den volgende dag begon hij de oogen een weinig te openen, zich

te bewegen en om zich heen te staren. De kleine Markus zat op een kistje aan het voeteneind van Grims bed en keek naar zijn grootvader met tranen in de oogen. Maria stond bij het raam en was bezig op te ruimen. ☼ De oude Grim spalkte de lippen, alsof hij wilde spreken, maar mummelde toen iets. Er was niets anders verstaanbaar als „rente — rente op” — ☼ Toen sloot hij de oogen weder en lag een poosje stil. Maar plotseling deed hij ze weder open en keek strak naar den kleinen Markus aan het voeteneinde van zijn bed: „Ma-ma-mar-markus”. ☼ De kleine Markus sprong op. „Ik ben hier, beste grootvader”. ☼ „Wa-wat-voe-voer-je-ui-uit?” ☼ „Niets, beste grootvader, — ik doe

niets”. ☼ Het leek, alsof de oogen van den ouden Grim hem uit het hoofd wilden springen. Zijn gezicht werd donkerbruin, en hij krijschte ofschoon hij maar half verstaanbaar was: „Vervloe — luiwam-” ☼ Daarop scheen hij alle levenskrachten, die nog in hem waren, te verzamelen. Hij opende de lippen, alsof hij nog meer wilde zeggen en richtte zich een oogenblik in het bed op. Maar hij viel daarna weder krachteloos terug. Maria en Markus snelden naar het bed, „Ah — nu is-ie dood”, zeide Maria. ☼ De kleine Markus wierp zich op zijn kistje, begroef zijn gezicht in de handen en begon hard te snikken. ☼ Maria bleef een tijdlang bewegingloos naar het lijk kijken, alsof zij zich wilde overtuigen dat de oude Grimur werkelijk dood was. Toen schoof zij haar hand onder zijn hoofdkussen en trok den sleutelring te voorschijn. Zij ging naar de huiskamer, sloot voorzichtig de deur tusschen de huis- en slaapkamer, sloop naar de secretaire en opende die. Zij had veel tijd nodig om de schuifladen open te krijgen; ze moest dikwijls probeeren want ze kende de sleutels niet. Toen trok zij de eene „Leeg, leeg — duivels — alles leeg” zeide Maria in zichzelf. Toen schraapte zij de muntstukken bij elkaar, die op den bodem van eenige laden lagen en stopte ze vlug in haar zak. Zij wilde tenslotte de secretaire weder sluiten, toen haar blik op de onderste groote kast viel. ☼ Een glans van vreugd kwam op Maria's gezicht. ☼ „Er is nog één — de grootste” ☼ Zij had geruimen tijd nodig om den sleutel daarvan te vinden, want haar handen beefden buitengewoon. Eindelijk vond zij den goeden en opende de kast. Er lag niets anders

Foto C. Steenbergh.

KOOTWIJK. INTÉRIEUR VAN EEN OUDE BOERDERIJ.

Foto C. Steenbergh.

KOOTWIJK. EEN EENZAAM GROEPJE BOOMEN.

in als de oude Caesar. ☼ „Een boek? Een vuil leeren boek? Is het nou geen halve gare, die zoo'n oud lor in de onderste la wegstopt?” ☼ En in haar woede greep zij Caesar beet en slingerde hem in het vuur. Daar begon de oude Caesar met heldere vlammen te schijnen. ☼ Zij sloot de secretaire voorzichtig en trad de slaapkamer weder binnen. De kleine Markus lag op zijn kistje nog even hard te snikken. Zij stopte den sleutelring onder Grims hoofdkussen, ging naar buiten en liet de deur achter zich open staan. Zij ging naar den winkel aan de overzijde, riep het personeel bij elkaar, vertelde hun huilend, dat de oude Grimur het tijdelijke met het eeuwige had gewisseld en verzocht hun mede te gaan om hem af te leggen. Zij volgde de bedienden in de slaapkamer, ging naar den kleinen Markus, boog zich allervriendelijkst tot hem en bracht hem naar buiten. ☼ „Je moet niet huilen, lief kind. Je moet niet huilen”. En zij streelde zacht de wangen van Markus. De kleine Markus sloeg zijn armen om haar hals. ☼ „Nu is hij dood — onze goede weldoener”, zeide de oude Maria met klagelijke stem. ☼ „Wij hebben veel verloren, arme Markus. Maar wij zullen hem wederzien. God is goedertieren. Hij belooft ons dat wij hem zullen weder zien als wij een rechtschapen en Hem, den goeden God, een welgevallig leven leiden. — Onze goede oude weldoener! Hem gaat het wel! Hij is nu met de uitverkorenen in het paradijs!” *Naar het Deensch van GESTUR PALSSON, bewerkt door A. H. K. MILO.*

Het oude Stadhuis van Vlissingen.

TEGENOVER Middelburg met zijn betrekkelijk ruimen aanleg, zijn statig stadhuis, zijn talrijke patricische, meest 18de eeuwse woningen, maakt de oude stadskern van Vlissingen wel een heel pover figuur, en al ontgaat het den bezoeker der Scheldestad niet, dat deze in de laatste tientallen jaren belangrijk is uitgebreid, toch kost het hem moeite te gelooven dat Vlissingen's bevolking die van Middelburg met eenige duizendtallen overtreft. Middelburg vertoont zich nog wel waarlijk als de voorname hoofdstad. ☼ Deze tegenstelling tusschen de beide Walcherense steden heeft altijd bestaan, al treft zij thans meer dan vroeger, omdat Middelburg's beteekenis als handelsstad tot het verleden behoort, en het in bloei en levendigheid tegenwoordig bij Vlissingen ten achter staat. Maar toch — zoo schraal voorzien van fraaie gebouwen als laatstgenoemde stad thans is, was zij 't vroeger niet. Want prijkte niet binnen hare wallen het sierlijke door Willem van Oranje gestichte Prinsenhuis, dat door een geweldigen brand in 1749 vernield werd? En bezat zij niet, behalve haar Groote Kerk, die nu een tiental jaren geleden door brand werd geteisterd, een drietal bedehuizen, waarvan vooral de Oostkerk een fraai gebouw was, dat eveneens in 1749 verbrandde? En waren niet ook 's Lands zeemagazijn, waar deze brand ontstond, en het Oostersche huis, dat bij den aanleg van nieuwe vestingwerken door de Franschen werd afgebroken, statige gebouwen? Maar bovenal — kon zij er niet trotsch op zijn, een stadhuis te bezitten, dat wel eens „het prachtigste en kunstrijkste van gantsch Zeeland” is genoemd ¹⁾, en dat in elk geval ook door hen, die Middelburg's stadhuis met meer recht dezen lof meenen te moeten geven, als een zeer merkwaardige bouwkunstige scheping kan worden geprezen? ☼ ☼ Het oudst-bekende stadhuis van Vlissingen stond aan de Bierkade nabij de Markt; hier werd

in 1572 Don Pacieco, de opperkrijgsbouwmeester van Alva, alvorens zijn leven aan de galg te eindigen, twintig dagen gevangen gehouden, nadat hij, onkundig van het feit dat de stad de zijde van den Prins van Oranje gekozen had, er was geland om de werken aan het kasteel voort te zetten, dat Alva er wilde stichten om Vlissingen in bedwang te houden. In 1594 werd aangevangen met den bouw van een nieuw stadhuis, ter plaatse van twee kloosters, dat der Geschoeide Karmelieten en der Predikheeren, ten noorden van de toen uitgebreide Groote Markt. Oorspronkelijkheid toonde de bouwmeester niet: zijn ontwerp was een vrij getrouwe navolging van het stadhuis van Antwerpen, in 1561—65 door Cornelis de Vriendt gen. Floris gebouwd en in 1581, na de vernieling door de Spanjaarden, hersteld. ☼ Intusschen moet ter zijner eer gezegd worden, dat hij de fouten van den Antwerpschen meester, wiens stadhuis gedruktheid vertoont, grootendeels wist te vermijden. De verhoudingen van het veel kleiner Vlissingsche Stadhuis, met zijn hooge, vrij smalle ramen, waren gelukkiger dan die van het Antwerpsche; dat de beide vleugels ter weerszijden van de middenpartij minder eentonig werden dan die van zijn voorbeeld, is minder aan zijn smaak te danken dan wel aan het feit, dat zijn stadhuis veel minder breed behoefde te zijn, slechts 1/3 van dat te Antwerpen. Goed gezien was 't van hem, bij dit smallere gebouw de loggia onder het dak weg te laten, en dit laatste recht en wat steiler op te trekken. De middenpartij, te beschouwen als decoratieve vervorming van den stadhuistoren der gothiek, vertoont groote overeenkomst met die van het Antwerpsche stadhuis. In decoratieven rijkdom moet de Vlissingsche ongetwijfeld bij die te Antwerpen achterstaan; zij mist de beelden van de laatste, al lieten kleine nissen de mogelijkheid voor meerdere versiering open, en de zonnewijzer met wijzerplaat in het benedenste middenvak geeft daaraan iets ijsls. Maar haar verhoudingen zijn zeker niet minder goed, en door verschillende kleine afwijkingen heeft zij een meer Nederlandsch karakter dan het rijker behandeld middengedeelte van Cornelis de Vriendt's merkwaardige Italiaansche renaissance-schepping. Wordt bij deze het fronton van de middenpartij door een geweldigen adelaar bekroond, te Vlissingen plaatste men op dit verheven punt een beeld der Gerechtigheid, met zwaard en weegschaal, die te Antwerpen wat lager in den gevel staat, en daar geflankeerd wordt door de Wijsheid. Waar te Antwerpen een Mariabeeld in den gevel prijkt, bracht men te Antwerpen 't door twee leeuwen gehouden wapen van den prins van Oranje aan. ☼ Een lage, van steenen leuning voorziene trap, die te Antwerpen ontbreekt, voerde naar den ingang van Vlissingen's Stadhuis, vanwaar men, na 15 treden beklommen te hebben, de zaal of vestibule bereikte. Rechts daarvan bevond zich de vierschaar, een ruim en voorname vertrek, dat in 1735 met eikenhout betimmerd werd; boven de schouw prijkte een schilderstuk, het laatste oordeel voorstellende. Op de tweede verdieping was de Raadkamer waar de contereitsels van verscheidene heeren van Vlissingen.

HET OUDE STADHUIS VAN VLISSINGEN, VERWOEST DOOR DE ENGELSCHEN IN 1809.

¹⁾ Zie tegenwoordige staat van Zeeland (1753) deel II.

waaronder de Prinsen van Oranje, de wanden sierden. Tegenover dit vertrek was de wapenkamer, waar men o.a. het fraaie harnas, het groote zwaard en den stormhoed van den hierboven reeds genoemden Pacieco bewaarde. Van de verdere merkwaardigheden, die het stadhuis rijk was, moet een oude flesch genoemd worden, die volgens de overlevering aan Willebrordus had toebehoord. Een wenteltrap van 116 treden voerde naar 't plat van het gebouw; deze trap wordt als een „zeer kunstig werkstuk” beschreven, „maakende door zijne omwentelingen een ronde opening in 't midden, door welke men van boven tot beneden op den grond kan zien”. Reeds in 1807 stond koning Lodewijk de stad Vlissingen en omgeving aan zijn machtigen broeder Napoleon af, die aanstonds overging tot het op groote schaal aanleggen van verdedigingswerken, waardoor aan de bekoorlijke omstreken der stad met hare luthoven onherstelbare schade werd toegebracht; bovendien werd zij door haar welvarendste burgers verlaten. In deze voor de stad reeds zoo rampspoedige tijden, verscheen in Augustus van het jaar 1809 een Engelsche vloot op de reede en bombardeerde het arme Vlissingen gedurende eenige dagen uit meer dan elfhonderd vuurmonden zóó ongenadig, dat het grootendeels in een puinhoop veranderde. En tot de gebouwen, die onherstelbaar vernield werden, behoorde ook het Stadhuis, dat ruim twee eeuwen Vlissingen's trots was geweest. . . . Daarna heeft eenige jaren een huis aan de Nieuwstraat, hoek Walstraat als stadhuis dienst gedaan. En na het aftrekken der Franschen werd als zoodanig in gebruik genomen een aan de zuidzijde van het Dok (de Houtkade) in 1733 door Anthonie Pieter van Dishoeck gebouwd huis, dat in 1812 door de Franschen als Gouvernementshuis was ingericht. Dit huis draagt geheel het karakter van een eenvoudig-deftige 18de eeuwsche patricische woning, staat in voornaamheid nog ten achter bij een dergelijk huis van 1730 aan de overzijde van het Dok, welks gevel met eenige beelden prijkt, en mist geheel de monumentaliteit, waardoor Vlissingen's oude Stadhuis zich zoo onderscheidde. De vernieling van zijn Stadhuis is wel een van de ergste rampen, die Vlissingen in den „Franschen tijd” hebben getroffen!

A. L. Foto C. Steenbergh.

Wat is instinct?

26) door C. BINGHAM NEWLAND. (Slot).
HOOFDSTUK XXIX.
DE PROEF OP DE SOM.

BIJ mijn behandeling van 't onderbewustzijn in de Dierenwereld, zooals zich dat aan mij voordoet, heb ik het doen en laten beschreven van allerlei dieren, die tot ver uiteenlopende groepen behoorden, om mijn opvattingen van alle gezichtspunten uit waar te maken. In al die gevallen draagt het aangevoerde bewijsmateriaal er zeer toe bij, om de juistheid van mijn bewering te staven. Het oude, algemeen aangenomen denkbeeld, dat de dieren al die merkwaardige dingen doen door voortdurend overleg, (dat de duif zich bergen en dalen in zou prenten is kenmerkend voor deze opvatting), kan geen enkele proef doorstaan, maar moet het in elk opzicht afleggen. Nemen we echter aan, dat het onderbewustzijn deel uitmaakt van het Albewustzijn, zooals ik beweer, dan zijn die merkwaardigheden der dieren zoo merkwaardig niet, maar louter vanzelfsprekend. Schrijf ik het onderbewustzijn onfeilbaarheid toe, dan geschiedt dat, omdat een nauwgezette bestudeeren der natuur er mij van overtuigd heeft, dat

het zoo is. Het onderbewustzijn openbaart zich duidelijk, niet slechts in de handelingen der dieren, maar in alle natuurverschijnselen: zooals in de banen, die zon en planeten beschrijven; eb en vloed van 't getij; de regelmatige opeenvolging der jaargetijden, enz. Dit alles geschiedt onder invloed van hetzelfde onfeilbare weten. Van het wezen der onfeilbaarheid kunnen wij ons moeilijk een denkbeeld vormen, door de beperktheid van ons denkvermogen, waardoor alles buiten onzen greep valt wat boven de eigen ervaring uitgaat. „De Natuur in al haar Zuiverheid” weet zonder redeneeren. Daarom gaat alles in de vrije natuur ook zoo goed en harmonisch; er is geen kwaad, geen zonde. Alle onreinheid, die er bestaat, komt voort uit gebrek aan kennis bij het redeneerend verstand, en dringt zoo ook in de natuur door. Het feilbare, redeneerende verstand is onbestendig; intuïtie en denken zijn met elkaar in strijd, vandaar oneenigheid en twist. Maar dit opent wijde vergezichten. In ieder geval willen wij dit beseffen: onzuiverheid, zooals vanzelf spreekt, moet aan alle kanten de natuur besmetten, zoolang de menschelijke geest nog niet tot „opperbewustzijn” gekomen is en zich vereenigd heeft met het Oneindige. Toch is onreinheid geen waarlijk natuurlijke

toestand. We hebben al te lang in 't oude spoor geloopt; 't is al zoo uitgesleten, dat het wel een sloot lijkt, waar we haast niet uit kunnen komen. De lijn, die ik in dit boek heb aangegeven, zou misschien 't begin van een pad kunnen zijn, waarop we steviger houvast hebben. De heirweg naar de waarheid voert zeer zeker door de studie der natuurlijke historie; het open boek der natuur bevat al wat we weten willen, indien we de taal waarin 't geschreven is maar duidelijk konden ontcijferen. Ofschoon het waar is, dat er tegenwoordig veel meer natuurliefhebbers zijn dan weleer, een jaar of vijftig geleden, en we veel beter op de hoogte zijn, schijnen de meesten toch het groote gewicht der natuurstudie niet te beseffen. De wereld heeft het eigenlijk te druk om zich ook nog te bemoeien met wat er leeft op zoo'n lagen trap, en toch staat de kennis omtrent deze dingen in zoo'n nauw verband met de menschheid in het algemeen. Men zal echter wel merken, dat kunst, wetenschap, uitvinding, in moeilijke of twijfelachtige gevallen zich altijd weer op de natuur moeten beroepen. Een voor

DE MUNTENGANG TE DEVENTER.

beeld: vliegmaachines nemen naar gelang van hun ontwikkeling hoe langer hoe meer vorm en houding van een vogel aan, tot zelfs de opgewipte vleugeltip toe (Taube), die bij sommige vogelsoorten in mindere of meerdere mate beweeglijk is. Ik geloof dat de monoplane per slot van rekening alle andere uitvindingen der vliegkunst overtreffen zal, omdat zij het meest natuurgetrouw is, en de natuur het volmaakte model al heeft. En toch praten we altijd van „de natuur verbeteren”. Maar dat is onmogelijk; alles wat we kunnen doen, is de natuur helpen schadelijke factoren weg te nemen en er gunstige voor in plaats te brengen. Het is echter de Natuur zelf, die, gebruik makend van gunstiger omstandigheden, het overschot van haar energie (de levenskracht) besteedt om het oorspronkelijke type te wijzigen. De natuur kan niets van den mensch leeren, die in haar bestaat, maar de mensch kan en zal van de natuur zooveel kennis verwerven, dat hij tot een juist besef wordt gebracht der beteekenis van het leven. Hoe meer we de natuur bestudeeren, des te dieper besef krijgen we, dat zij een aaneengeschakeld geheel is, door het Opperwezen bestuurd.

EINDE.